

majorment versemblant si observem que el femení pot haver nascut per una anticipació maquina del copista o del mal tipògraf d'aquella ed., causada per la proximitat d'una bèstia. I en definitiva el més senzill i potser el més convincent és creure que hi ha aplicació directa, i purament catalana, del nom de la tavella buida i sense la porció més nutritiva, a l'home sense substància, tal com diem *un baina* o *un neula*. Aquest ús amb terminació femenina segueix essent l'usual a Mallorca, on A. M. Alcover ens conta d'aquell qui «tenia un fill, *bajoca* de tot» (Rond. I, 21) i ja en el dicc. de Figuera (1840) trobem «*bajoca*, homo tonto, rudo». D'altra banda, però, si no en docs. antics, trobem modernament amb força extensió l'adjectiu de forma normal, *bajoc*, usat des de l'Ebre (Tort., Gandesa) fins al S. del País Valencià, on era expressió predilecta de Martí Gadea: «en ser negre, botifarra, / dihuen tots els valencians, / rient-se com a *bajòcs*, / fent l'ullet als castellans», «ell mateix se ria com un *bajòc* en grans *carcallaes*» (T. del Xè III, 16; I, 55). Es parteix d'això mateix, si bé amb una deformació per floreig verbal, amb el nom de l'Albagés, quan els dels pobles veïns (als Torrens, p. ex.), els diuen *los de l'Aubaijòc*. Cf. a baix *bajocada* en Sanelo. — ¹⁰ En un dels *Llibrets de la Falla del Carrer de les Barques*, que orientava J. Giner i March (1952, p. 7). — ¹¹ J. Hubschmid el 1943 (Fs. Jud, 252) agreuja encara la fantàstica combinació en repenche-la més tard, com sigui que hi complica uns mots dialectals portuguesos de significat enterament inconnex: Alportel *bajoca* «terra ladeirenta, sulcada de ravinas produzidas pela croação», estremenho *bajanco*, *bajouco* «despresão num lajedo em forma de bacia onde se aglomeram as águas das chuvas», amb sis topònims *Bajouca* (3 a Estremadura i tres en el Minho): el sentit i la terminació *-anco* demostren que es tracta d'un mot afí a *barranco*, *-anc*, i al cast. *barrueco*, port. *berroco*, amb la contaminació d'un mot amb *-j-* interna, potser *lajedo* (LAGINETUM). Semblaria més posat en raó relacionar amb *bajoca* el port. sept. *bagécas* «bages» (o sigui tavella de leguminosa), que comunicà a Leite de V. un corresponsal de Paredes de Coura (*Opúsc.* II, 439); però Leite observa, en nota, «diminutivo», i crec que té raó en suggerir així que vingui del ll. VAGINA amb el sufix popular *-eca*. En efecte, en el portuguès normal existeix *bagem*, evolució fonètica de VAGINA, amb variant popular *bage*; sigui com a pseudo-primitiu extret de *vaginba* que vol dir 'tavella' a la Beira (com vol Leite), sigui que partim d'un *vágia* (d'on el «diminutiu» *vagiéca* > *bageca*), tenint en compte que *dotzena* passà a *dúzia*, *anguia* a *ànguia*, en altres varietats dialectals citades en altres passatges dels citats *Opúsculos*.

BALA, tant en el sentit de gran paquet de mercaderies (sign. I), com en el de projectil o altra bola petita de material dur (sign. II), prové en últim terme del germ. occid. BALLA 'bola o pilota': en aquell sen-

tit, probablement del fràncic per conducte del francès *balle*; en aquest sentit, més aviat per conducte de l'it. *palla*, que el rebé del dialecte longobard, on aquell mateix mot havia pres aquesta forma. □ 1.ª doc.: sign. I, primera meitat S. XIII; sign. II, 1640.

En el conjunt d'accepcions que he designat com a significat I, el mot apareix bastant sovint en la nostra Edat Mitjana, des dels primers textos literaris, com en aquest en baix llatí descentista, però pigallat de mots vulgars catalans, que subratllem: «*leudam quam accipiat ad ipsam alcantaram: ... de uno trossello medium morabetinum*; et de *balas*, quartam partem *morabitini*; de *carga* de *cuiram* aut de cera aut de oleo, denarios 12»: ¹ la lleuda es cobrava en el gran pont (*alcántara*) sobre el riu, i veiem que una bala havia de ser només de la grandària d'un trossell (paca de grans dimensions) i per tant només pagava la meitat de mig morabetí. «*Bala* de 5 o 6 draps, de la terra: 1 sou <e> un diner», Lleuda de Cotlliure de 1249 (RLR IV, 249); en la Tarifa barcelonina de 1271 «una *bala* de telas de 50 peçes» paga 12 diners de corredures i 12 de reva, i una «bala d'anaps» 4 de corredures i 2 de reva (J. C., *EntreDL* I, 158.56, 161.112); «*inde abstrahi aliquas balas pannorum, que intus erat, et secum duxit...*», ordenança feudal de 1293 (Hinojosa, *El Régimen Señor. en Cat.*, p. 350); semblantment en un document puigcerdanès de 1288 (*bala* de «cordat», RLR IV, 506), en un d'empordanès de c. 1290 (on es tracta d'un pes d'una rova, *BABL* VII, 242) i d'altres de semblants, en massa, dels Ss. XIV, XV i següents; també en Muntaner: «jo fiu davallar de la galea dues *bales*, qui de tapits de Trípol e de vels e de ---» § 264, Casca, VII, 48.16).

El sign. II abraça en primer lloc l'acc. 'projectil d'arma de foc', i les altres anàlogues, que detallen el *DFa.*, *AlcM* i els altres diccs., de les quals aquest documenta la primera des de 1640 (i que certament apareixia ja en el S. XVI); altres aplicacions de detall són nombroses, i no tenen prou relleu històric ni cultural perquè hàgim procurat d'exhaurir-les ací; entre elles hi ha l'extensió al fruit de diverses plantes en forma de boletes, p. ex. les que a la Vall d'Ebo anomenen *bales* de gamó, o sigui de l'asfòdel. Igual passa en les altres llengües romàniques, si bé no sempre és clar si tals acccepcions vegetals provenen de la idea de 'boleta' o de l'embolcall de forma arrodonida, o encara d'altres acccepcions, o bé mots homònims.² L'acc. especial d'impremta «les *bales* ab que posen la tinta: *pilae pelli-ccae*», 1575, O. Pou, 176, que avui segueix essent igual.

DERIV. sign. I: *Baló*, 'bala petita de mercaderies' [1288]; en les altres acccepcions com 'pilota grossa', ve del sign. II; per a la de 'calces curtes', l'art. VALONS, VALONA; *balonera*. *Balot*. *Embalar* [DTo., 1757; Belv.]; *embalatge*; *desembalar*. Sign. II: *Bali* [1868, *SLitCosta*; escr. de fi S. XIX; no en Belv. ni Labèrnia, 1839; cast. *balín*, c. 1870 i eds. recents *DACEsp.*]; d'aquest sembla derivat el pall. *baliner* 'guarda-rural', probablement perquè només els carre-⁶⁰ gaven l'arma amb balins, a fi d'evitar la possibilitat